

De verpleegkundige als melder van bijwerkingen?

Verslag van de resultaten
van een enquête
maart 2016

bijwerkingen
centrumlareb

De verpleegkundige als melder van bijwerkingen?

Samenvatting	3
1 Inleiding	4
2 Enquête	5
3 Resultaten	7
4 Beschouwing	13

Samenvatting

In januari 2016 is met een online-enquête aan verpleegkundigen gevraagd of zij in hun werk te maken krijgen met bijwerkingen, en of zij weten dat zij bijwerkingen kunnen melden. Ook is gevraagd naar de bereidheid om bijwerkingen te melden en wat ervoor nodig is om het melden te bevorderen. De enquête maakte onderdeel uit van de campagne die eind november 2015 gestart is om het melden door verpleegkundigen te bevorderen.

Verpleegkundigen spelen een belangrijke rol bij het signaleren van bijwerkingen. Naast de goede werking zien zij ook regelmatig bijwerkingen en klachten die geneesmiddelen met zich mee kunnen brengen. Ruim driekwart van de verpleegkundigen gaf aan tenminste een paar keer per maand te maken te krijgen met bijwerkingen. Voor 25% van de verpleegkundigen geldt dat zij zelfs dagelijks hiermee te maken krijgen. Met name het aantal verpleegkundigen werkzaam in de GGZ (Geestelijke Gezondheidszorg) dat zegt dagelijks met bijwerkingen van geneesmiddelen te maken hebben is hoog, namelijk 71%.

Dat bijwerkingen gemeld kunnen worden bij Bijwerkingencentrum Lareb is nog onvoldoende bekend. Meer dan de helft van alle verpleegkundigen gaf aan dit niet te weten. Bij de verpleegkundigen in opleiding gaf 35% aan bekend te zijn met melden. Slechts 12% gaf aan daadwerkelijk een bijwerking bij Lareb gemeld te hebben.

Een groot deel van de verpleegkundigen, namelijk 72%, is bereid om bijwerkingen bij Lareb in de toekomst te melden. De belangrijkste motivatie hierbij is bij te willen dragen aan de gezondheidszorg (74%). Daarnaast gaf ruim 40% van de deelnemers aan dat het onder de aandacht brengen van de bijwerking door Lareb een reden is om te melden. Ruim 30% gaf aan dat het melden van bijwerkingen gezien wordt als iets dat bij de zorgplicht hoort.

Er heerst onduidelijkheid welke bijwerkingen gemeld kunnen worden. Bovendien is bij de verpleegkundigen nog onvoldoende bekend dat meldingen over bekende bijwerkingen ook kunnen bijdragen aan geneesmiddelveiligheid.

Als belangrijkste reden om niet te melden gaven verpleegkundigen aan dat de bijwerkingen die gezien worden al bekend zijn. Van de verpleegkundigen die nooit gemeld hebben maar wel weten dat dit kan, gaf meer dan 78% dit als reden aan. 35% van de geënquêteerden geeft aan als reden er niet aan te denken en 20% weet niet of de bijwerking het melden waard is.

De bijwerkingen die verpleegkundigen zien kunnen van grote waarde zijn, als ze gemeld worden, voor het bevorderen van de geneesmiddelveiligheid. Dat blijkt uit de voorbeelden van klachten die genoemd werden. Naast bekende bijwerkingen werden namelijk ook bijwerkingen genoemd die bij Lareb in het verleden geleid hebben tot een signalering en vervolg acties bij de fabrikant. Bijvoorbeeld de huidirritaties bij het gebruik van Permente® (rivastigmine) pleisters, een middel gebruikt bij de behandeling van de Ziekte van Alzheimer.

Deze enquête bevestigt het beeld dat verpleegkundigen in een unieke positie zitten als het gaat om het signaleren van bijwerkingen. Zij zijn de oren en ogen van de praktijk en kunnen door het delen van deze informatie een grote bijdrage leveren aan de geneesmiddelveiligheid. Bekendheid voor het melden speelt een grote rol met daarbij de uitleg wat gemeld kan worden en de bewustwording van wat de meerwaarde is van het melden van bijwerkingen voor geneesmiddelveiligheid.

1 Inleiding

Ondanks dat geneesmiddelen goed worden onderzocht voordat ze gebruikt mogen worden, komen in de praktijk toch soms nieuwe bijwerkingen of nieuwe inzichten over bekende bijwerkingen aan het licht. Bijwerkingencentrum Lareb is het meldpunt en het kenniscentrum voor bijwerkingen van geneesmiddelen en vaccins. Door alle meldingen op één centraal punt te verzamelen en te analyseren wordt meer inzicht gekregen in geneesmiddelveiligheid. De kennis hierover deelt Lareb weer met de praktijk.

Verpleegkundigen zijn direct betrokken bij het bereiden, uitzetten en toedienen van medicatie. Zij hebben regelmatig contact met de patiënt en hebben een intensieve, langdurende en vertrouwelijke patiënt- zorgverlener relatie. Hierdoor zijn verpleegkundigen dus bij uitstek degenen die mogelijk bijwerkingen kunnen opmerken en signaleren bij cliënten en patiënten.

Daarnaast hebben physician assistants, gespecialiseerd verpleegkundigen (long-, en diabetesverpleegkundigen en oncologieverpleegkundigen) de bevoegdheid om medicatie voor te schrijven. En zijn zij mogelijk nog alerter op het optreden van ongewenste effecten.

In 2015 ontving Lareb ruim 24.000 meldingen van bijwerkingen. Voordat met de campagne voor verpleegkundigen werd gestart, ontving Lareb, over een periode van een jaar, slechts 160 meldingen van verpleegkundigen.

Dat bijwerkingen gemeld kunnen worden bij Lareb en wat het belang daarvan is, is dus nog onvoldoende bekend bij verpleegkundigen.

Bij haar activiteiten om het melden te bevorderen heeft Lareb verpleegkundigen nog onvoldoende benaderd als doelgroep. Daarom is eind november 2015 gestart met een campagne om het melden door verpleegkundigen te bevorderen.

Om inzicht te krijgen in de mate waarin verpleegkundigen te maken hebben met bijwerkingen in hun dagelijkse praktijk, de bekendheid met het kunnen melden, de meldbereidheid en hoe zij denken dat dat bevorderd kan worden, is een enquête gehouden. In dit rapport worden de uitkomsten van deze enquête gepresenteerd.

2 Enquête

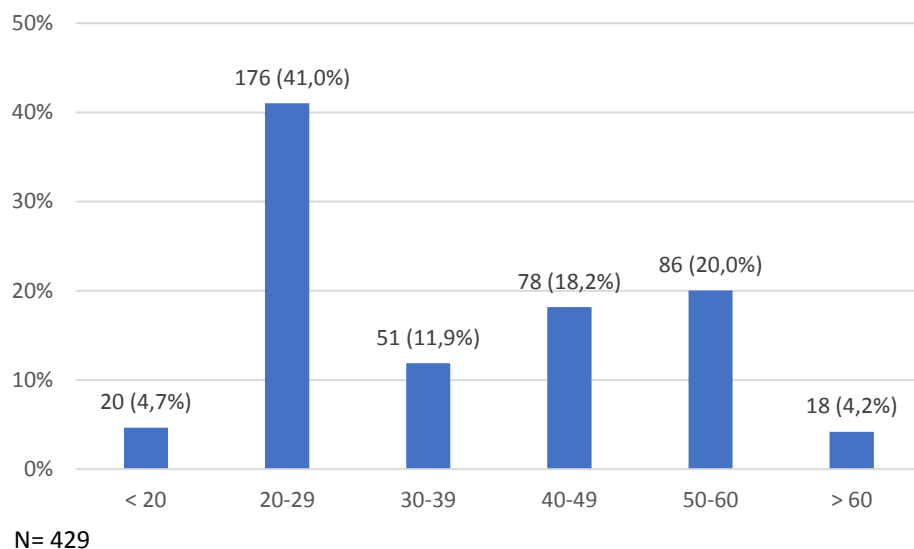
Op 4 Januari 2016 zijn verpleegkundigen per e-mail uitgenodigd om deel te nemen aan de online- enquête (Survey Monkey). Twee weken later is een herinneringse-mail verstuurd. De e-mailadressen zijn verkregen via de verpleegkundigen zelf. Op twee congressen, de Oncologiedagen en Nursing Experience, heeft Lareb verpleegkundigen gevraagd deel te nemen aan de online-enquête. Deelnemers konden hun e-mailadres achterlaten en ontvingen enkele dagen later de uitnodiging voor de enquête.

Naast het versturen van uitnodigingen via e-mailadressen zijn verpleegkundigen via websites en nieuwsbrieven van Nursing, Congressen MetZorg, Zorgportaal en NursStation, geattendeerd op de enquête. Zij konden via een weblink de vragenlijst invullen. Verpleegkundigen konden tot 15 februari 2016 de vragenlijst invullen.

In totaal hebben 442 verpleegkundigen deelgenomen aan de enquête. Niet alle deelnemers hebben alle vragen ingevuld. Bij de resultaten is het aantal deelnemers bij de betreffende vraag aangegeven.

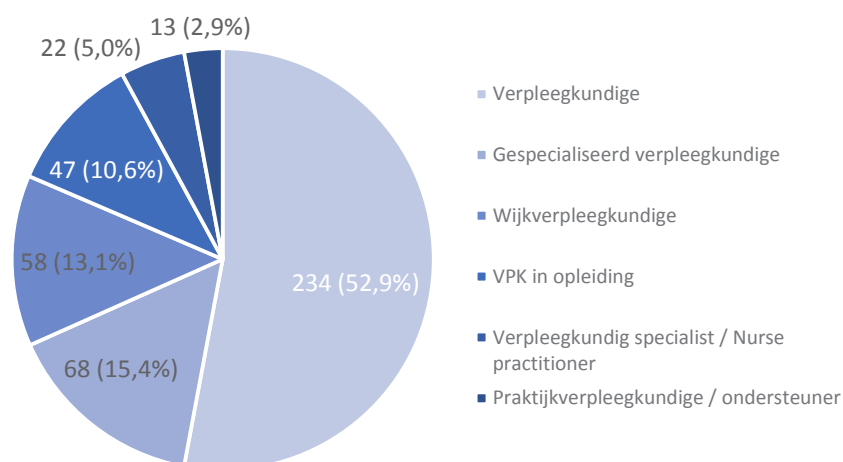
Deelnemers

De meeste deelnemers waren vrouw (94%). Het merendeel (41%) van de verpleegkundigen die de vragenlijst heeft ingevuld was tussen de 20 – 29 jaar.

Grafiek 1. Leeftijdsverdeling verpleegkundigen

Van de deelnemers is 53% verpleegkundige, 15% gespecialiseerd verpleegkundige, 13% wijkverpleegkundige en 11% verpleegkundige in opleiding. Verder namen 22 verpleegkundig specialisten en 13 praktijkondersteuners deel aan de enquête.

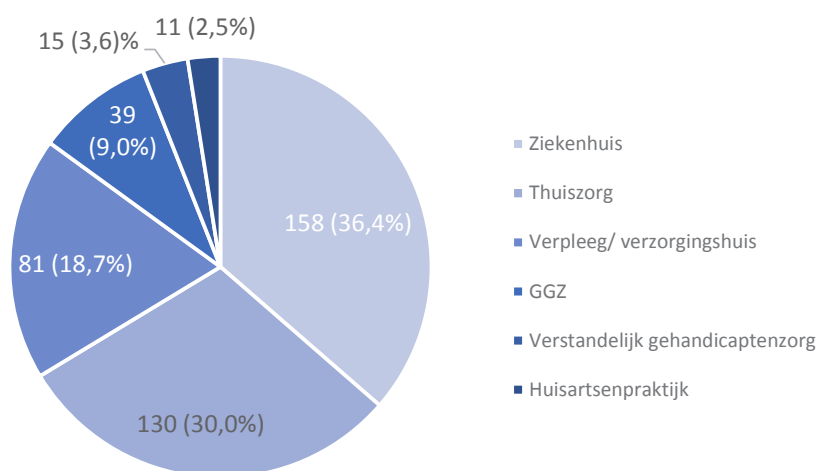

N= 442

Grafiek 2. Verdeling van de verpleegkundigen

Van de 442 deelnemende verpleegkundigen gaf het grootste deel, namelijk 92%, aan geen medicatie voor te schrijven, 8% geeft aan wel medicatie voor te schrijven.

36% van de verpleegkundigen gaven aan in het ziekenhuis werkzaam te zijn, 30% in de thuiszorg, 19% in het verpleeg/verzorgingshuis, 9% in een GGZ instelling, 4% in de verstandelijke gehandicaptenzorg en 3% in de huisartsenpraktijk.

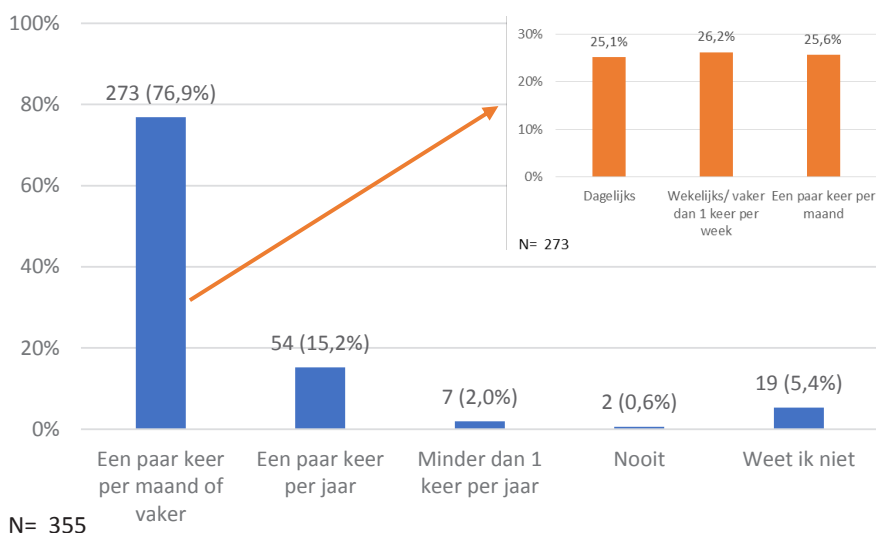
N= 434

Grafiek 3. Werkomgeving waar de verpleegkundigen werkzaam zijn

3 Resultaten

Ervaringen met bijwerkingen

De frequentie waarmee verpleegkundigen bijwerkingen zien is hoog. Voor 77% is dit een paar keer per maand of vaker, voor 50% zelfs wekelijks of vaker en voor 25% dagelijks.

Grafiek 4. De frequentie waarmee verpleegkundigen bijwerkingen zien

Kijkend naar de verschillende groepen, geldt dat in alle groepen een groot deel vaker dan één keer per maand bijwerkingen ziet. De frequentie is bij verpleegkundig specialisten/nurse practitioners, gespecialiseerd verpleegkundigen en de verpleegkundigen in opleiding in verhouding wat hoger.

	≥ 1x per dag	≥ 1x per week	≥ 1x per maand
Praktijkverpleegkundige / ondersteuner N= 13	1 (7,7%)	5 (38,5%)	12 (92,3%)
Wijkverpleegkundige N= 44	2 (4,5%)	11 (25%)	30 (68,2%)
Verpleegkundige specialist / Nurse practitioner N= 21	8 (38,1%)	214 (66,7%)	21 (100%)
Gespecialiseerd verpleegkundige N= 53	15 (28,3%)	31 (58,5%)	40 (75,5%)
Verpleegkundige N= 191	52 (27,2%)	99 (51,9%)	142 (74,3%)
Verpleegkundige in opleiding N= 33	11 (33,3%)	22 (66,7%)	28 (84,8%)

Tabel 1. Cumulatief weergegeven, de frequentie waarmee verpleegkundigen bijwerkingen zien per groep

Afhankelijk van de werkplek waar verpleegkundigen werkzaam zijn is de frequentie waarmee bijwerkingen worden gezien verschillend. Van de verpleegkundigen die aangaven in een GGZ instelling te werken gaf 71% aan dagelijks bijwerkingen te zien. Verpleegkundigen die in het ziekenhuis werkzaam zijn daarvan gaf 35% aan dagelijks bijwerkingen te zien.

	≥ 1x per dag	≥ 1x per week	≥ 1x per maand
Thuiszorg N= 101	11 (10,9%)	33 (32,7%)	66 (65,3%)
Huisartsenpraktijk N= 10	1 (10,0%)	5 (50,0%)	10 (100,0%)
Ziekenhuis N= 131	46 (35,1%)	85 (64,9%)	114 (87,0%)
GGZ N= 31	22 (71,0%)	25 (80,6%)	28 (90,3%)
Verstandelijk gehandicaptenzorg N= 11	0 (0,0%)	3 (27,3%)	8 (72,7%)
Verplegings / verzorgingshuis N= 65	9 (13,8%)	30 (46,2%)	46 (70,8%)

Tabel 2. Cumulatief weergegeven, de mate waarin verpleegkundigen bijwerkingen zien per sector

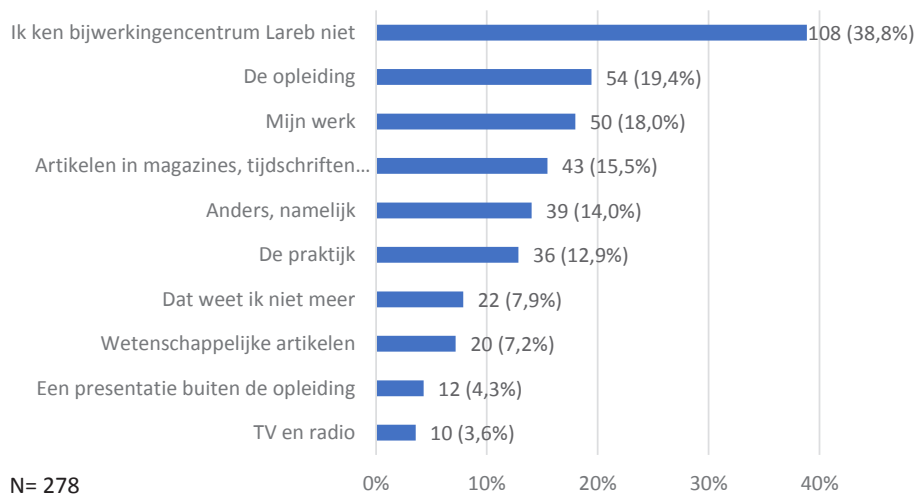
Wanneer verpleegkundigen een bijwerking zien of vermoeden dat klachten te maken hebben met medicijngebruik zegt 92% van de deelnemers dit te overleggen met de arts die eindverantwoordelijk is. 69% bespreekt dit met collega's en 56% zoekt informatie in medische naslagwerken (n= 353).

In een open vraag konden verpleegkundigen voorbeelden noemen van bijwerkingen die ze zien in de dagelijkse praktijk. De voorbeelden die genoemd werden waren zeer divers. Veel bijwerkingen die genoemd werden zijn bekende bijwerkingen. Daarnaast werden bijwerkingen genoemd die minder bekend zijn, ernstig of anderszins bijzonder en waar Lareb graag meer over zou willen weten. Ook werden bijwerkingen genoemd die bij Bijwerkingencentrum Lareb al eerder geleid hebben tot signaleringen.

Zo werden huidirritaties bij het gebruik van de Permente® (rivastigmine) pleister een paar keer genoemd. Lareb heeft recent een signalering gedaan over huidreacties zoals roodheid, uitslag, jeuk, blaren die optraden na om zetting van rivastigminepleisters van het merk Exelon® naar het merk Permente®. Waarschijnlijk werd dit veroorzaakt door hulpstoffen. De fabrikant is gevraagd maatregelen te nemen. Dit had wellicht eerder aan het licht kunnen komen als verpleegkundigen dit ook aan ons gemeld hadden. Ook als deze huidreacties nog steeds voorkomen, blijft het belangrijk om deze te melden.

Bijwerkingencentrum Lareb

Bijna 40% gaf aan Bijwerkingencentrum Lareb niet te kennen. De verpleegkundigen die aangaven Lareb wel te kennen, kent het Bijwerkingencentrum vooral van de opleiding (19%) en vanuit de werksituatie (18%).

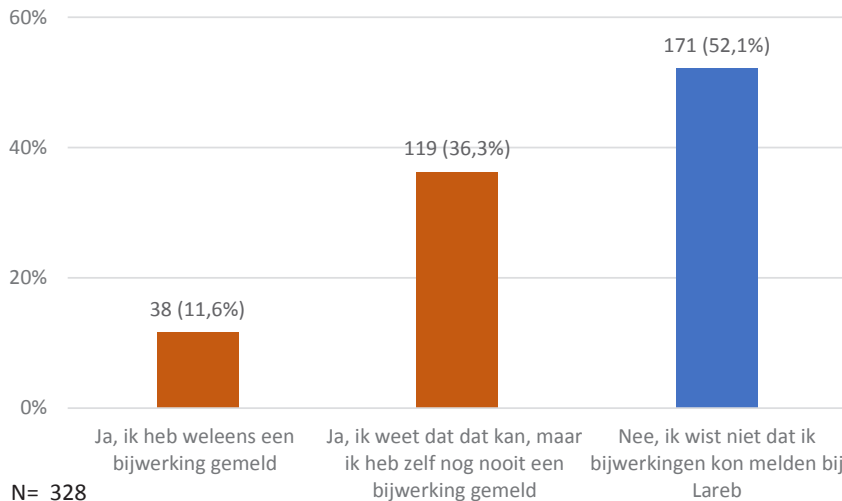

Bij deze vraag zijn de verpleegkundigen die aangaven Lareb van de congresdagen (waar ze uitgenodigd werden deel te nemen) te kennen, uitgesloten. Van hen is niet duidelijk of ze Lareb daarvoor ook al kenden en waarvan.

Grafiek 5. Mate waarin verpleegkundigen Lareb kennen

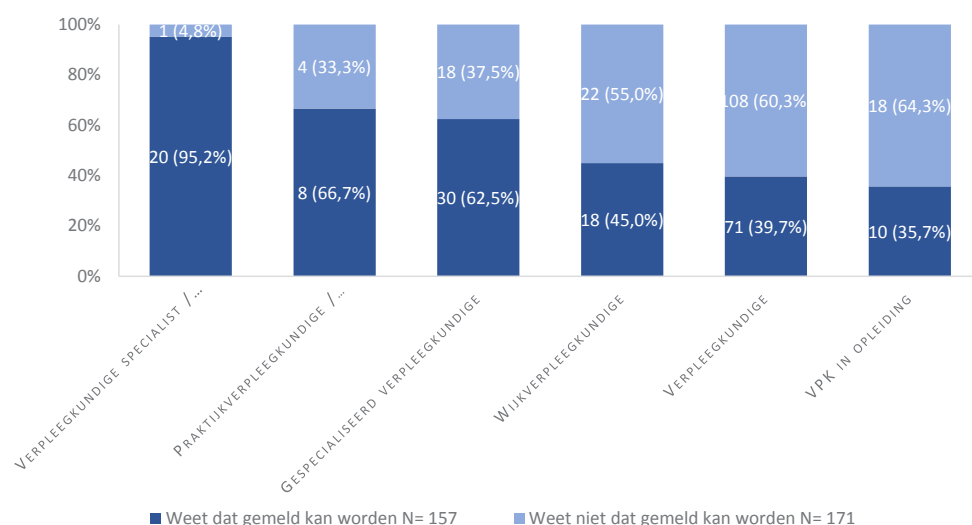
Melden van bijwerkingen

Bijna 50% van de verpleegkundigen gaf aan te weten dat bijwerkingen gemeld kunnen worden bij Lareb en 12% heeft weleens een melding gedaan.

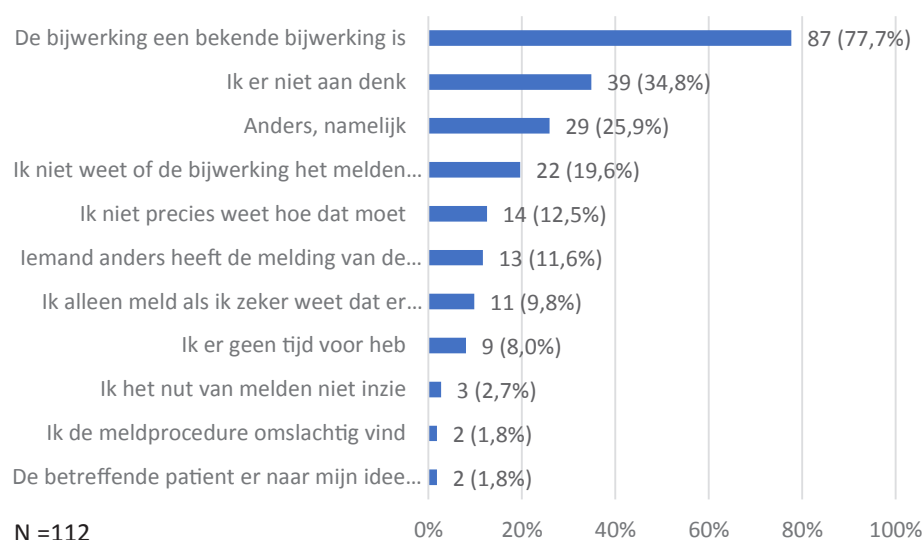
Grafiek 6. Percentage verpleegkundigen die aangeeft weleens gemeld te hebben

Van de verpleegkundig specialisten geeft 95% aan te weten dat bijwerkingen bij Lareb gemeld kunnen worden. Van de praktijkverpleegkundigen gaf 67% dat aan. Van de verpleegkundigen in opleiding gaf 35% aan te weten dat bijwerkingen bij Lareb gemeld kunnen worden.

Grafiek 7. Percentage verpleegkundigen dat aangeeft te weten dat bijwerkingen gemeld kunnen worden per groep

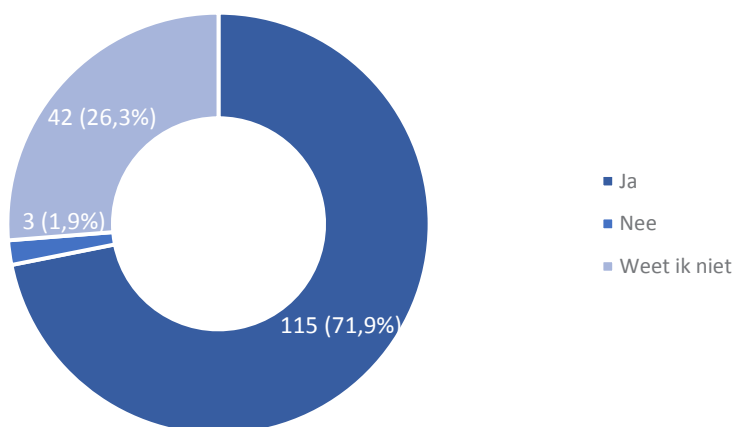
Van de verpleegkundigen die nooit gemeld hebben maar wel weten dat dit kan, geeft meer dan 78% aan als reden bijwerkingen niet te melden omdat het gaat om bekende bijwerkingen. 35% van de respondenten geeft aan er niet aan te denken en 20% weet niet of de bijwerking het melden waard is. Ongeveer 13% weet niet precies hoe te melden. In het opentekstveld gaven respondenten onder andere aan niet te melden omdat de bijwerkingen bekend zijn.

Grafiek 8. Redenen die verpleegkundigen aangaven om niet te melden

Meldbereidheid

Van de 160 verpleegkundigen die aangaven niet gemeld te hebben omdat ze Lareb niet kennen, gaf 72% aan bereid te zijn om dit wel te doen in de toekomst. Slechts 3 personen gaven aan niet bereid te zijn dit te doen en 42 personen weten het nog niet.

N 160

Grafiek 9. Bereidwilligheid van verpleegkundigen om bijwerkingen te melden

De meldbereidheid was hoog in alle groepen. Vrijwel alle wijkverpleegkundigen die deelnamen gaven aan bereid te zijn bijwerkingen te melden. Bij de verpleegkundigen in opleiding gaf ongeveer de helft aan dit niet te weten.

	Bereid te melden	Niet bereid te melden	Weet niet
Wijkverpleegkundige N= 19	18 (94,7%)	0 (0,0%)	1 (5,3%)
Gespecialiseerd verpleegkundige N= 18	11 (61,1%)	1 (5,6%)	6 (33,3%)
Verpleegkundige N= 101	74 (73,3%)	2 (2,0%)	25 (24,8)
Verpleegkundige in opleiding N= 17	9 (52,9%)	0 (0,0%)	8 (47,2%)

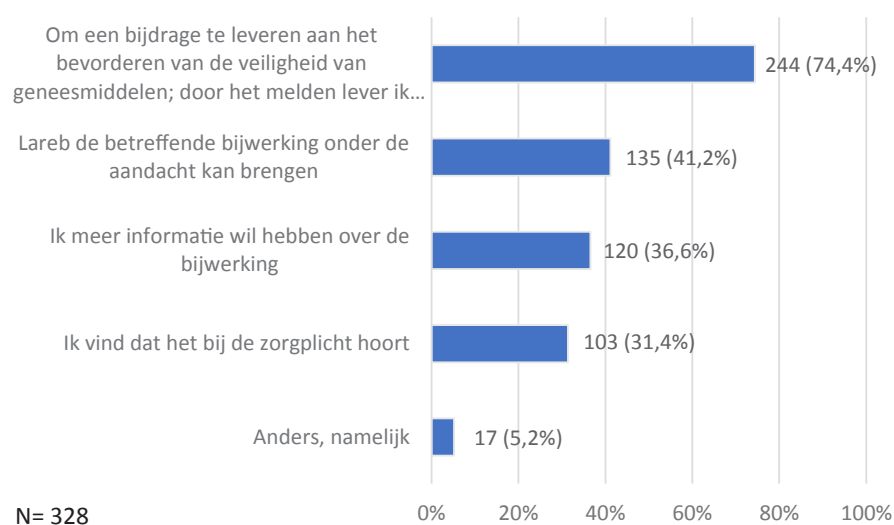
Tabel 3. Bereidwilligheid van verpleegkundigen om bijwerkingen te melden per beroepsgroep

De meldbereidheid is in alle sectoren hoog. Verpleegkundigen die werkzaam zijn in de GGZ instelling lijken relatief iets minder bereidwillig zijn om te melden, namelijk 54%. Dit betrof echter een kleine groep bij deze vraag.

	Bereid te melden	Niet bereid te melden	Weet niet
Thuiszorg N= 44	34 (77,3%)	0 (0,0%)	10 (22,7%)
Ziekenhuis N= 62	42 (67,7%)	3 (4,8%)	17 (27,4%)
GGZ N= 13	7 (53,8%)	0 (0,0%)	6 (46,2%)
Verplegings / verzorgingshuis N= 32	24 (75,0%)	0 (0,0%)	8 (25,0%)

Tabel 4. Bereidwilligheid van verpleegkundigen om bijwerkingen te melden per sector of instelling

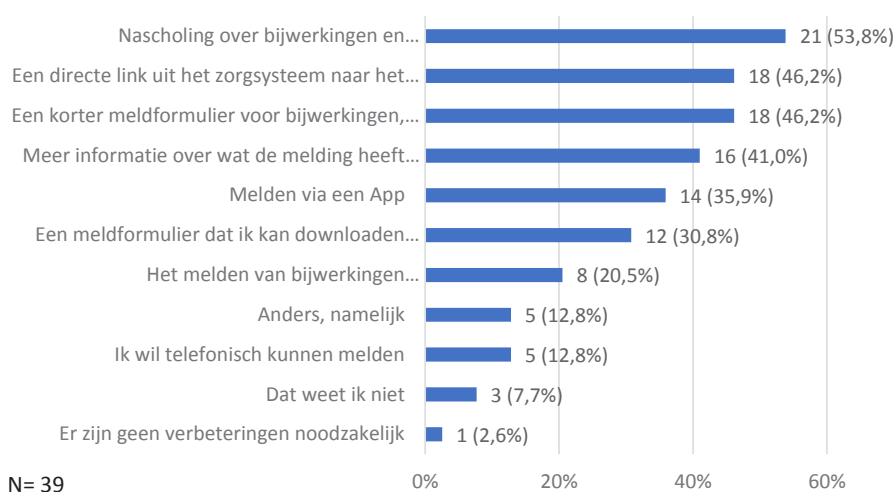
Door 75% van alle geënquêteerde verpleegkundigen werd aangegeven dat het leveren van een bijdrage aan de gezondheidszorg, de grootste motivatie is voor het melden van bijwerkingen of de bereidheid daartoe. Daarnaast gaf ruim 40% aan dat het onder de aandacht brengen van de bijwerking door Lareb een reden is om bijwerkingen te melden. Ruim 30% gaf aan dat het melden van bijwerkingen gezien wordt als iets dat bij de zorgplicht hoort.

Grafiek 10. Percentage verpleegkundigen dat aangeeft wat een reden of motivatie is om een bijwerking te melden bij Bijwerkingencentrum Lareb

Bevorderen melden

De deelnemers die weleens gemeld hebben zijn gevraagd of er verbeteringen nodig zijn om te (blijven) melden. 54% van de deelnemers geeft aan dat een nascholing over bijwerkingen en geneesmiddelveiligheid bijdraagt aan het blijven melden van bijwerkingen. Daarnaast werd door 46% van de deelnemers die de vraag hadden beantwoord gezegd dat een directe link uit het zorgsysteem en een korter meldformulier bijdraagt om het melden te verbeteren. 41% van de deelnemers geeft aan dat Lareb kan verbeteren in het geven van meer informatie over wat een melding bijdraagt aan geneesmiddelveiligheid. Bijna 36% van de respondenten zou graag een meld-app willen. Lareb heeft onlangs (febr 2016) een Bijwerking app gelanceerd.

Grafiek 11. Percentage verpleegkundigen en verzorgenden die weleens een bijwerking bij Lareb gemeld hebben en aangeven wat verbeterd kan worden om te blijven melden

4 Beschouwing

Verpleegkundigen zien vaak bijwerkingen. Ze kunnen heel goed bijwerkingen opmerken en signaleren bij de patiënten. Van de deelnemers van de enquête krijgt 77% een paar keer per maand of vaker te maken met bijwerkingen, 50% zelfs wekelijks of vaker en 25% dagelijks. Met name in de GGZ is het percentage (71%) dat dagelijks bijwerkingen ziet hoog.

Dat bijwerkingen gemeld kunnen worden bij Bijwerkingencentrum Lareb is nog onvoldoende bekend bij verpleegkundigen. Bijna 50% van de verpleegkundigen gaf aan te weten dat bijwerkingen gemeld kunnen worden en 12% heeft weleens een melding gedaan. Dit aantal is niet representatief voor alle verpleegkundigen, omdat de verpleegkundigen die deelgenomen hebben aan de enquête waarschijnlijk bovengemiddeld geïnteresseerd zijn in geneesmiddelenveiligheid en bekend zijn met het Bijwerkingencentrum Lareb. Toch geeft het aan dat de bekendheid van het kunnen melden en het bevorderen hiervan nog aandacht vraagt.

Maar liefst 72% gaf aan bereid te zijn om wel te melden in de toekomst. Van de verpleegkundigen die aangaven niet gemeld te hebben omdat ze Bijwerkingencentrum Lareb niet kennen, gaf een enkeling aan dit ook niet te gaan doen en een deel twijfelde daarover. Als belangrijkste motivatie (74%) voor de bereidheid te melden werd aangegeven het leveren van een bijdrage aan de gezondheidszorg. Daarnaast gaf ruim 40% aan dat het onder de aandacht brengen van de bijwerking door Lareb een reden is om bijwerkingen te melden. Ruim 30% gaf aan dat het melden van bijwerkingen gezien wordt als iets dat bij de zorgplicht hoort.

Als reden om niet te melden geeft een groot deel aan dat het bekende bijwerkingen betreft en een deel geeft ook aan niet te weten of de bijwerking het melden waard is. Bij het bevorderen van het melden zal duidelijk gecommuniceerd moet worden welke meldingen gewenst zijn. Een misverstand is bijvoorbeeld dat bekende bijwerkingen nooit gemeld hoeven te worden. Ook over bekende bijwerkingen die men regelmatig ziet is nog veel onbekend. Het is uiteraard niet haalbaar om alle bijwerkingen die in de praktijk gezien worden ook te melden. Zorgverleners zijn de 'ogen en oren' in de praktijk, en het is ook aan hen om de afweging te maken of dat wat ze waarnemen belangrijk en relevant is om te delen. Oftewel: 'Meld alles waarvan u vindt dat uw collega's en/of patiënten het zouden moeten weten'. Dat kunnen vermoedens van nieuwe bijwerkingen zijn, maar het kan ook gaan om bijzondere aspecten en omstandigheden rondom het optreden van bekende bijwerkingen, zoals de ernst van de bijwerking, het beloop, of bijvoorbeeld het risico van het niet herkennen ervan in de praktijk.

Meldingen van verpleegkundigen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan kennis over nieuwe en bekende bijwerkingen. Bij de genoemde voorbeelden van bijwerkingen die verpleegkundigen zien in de dagelijkse praktijk zaten diverse meldingen waar Bijwerkingencentrum Lareb graag meer over zou willen weten. Ook werden bijwerkingen genoemd die bij Bijwerkingencentrum Lareb al eerder geleid hebben tot signaleringen.

Deze enquête bevestigt dat verpleegkundigen een belangrijke groep onder de zorgverleners is die een bijdrage kan leveren aan de veiligheid van geneesmiddelen. Bijwerkingencentrum Lareb zal de in november 2015 gestarte campagne om van het melden door verpleegkundigen te bevorderen voortzetten, en in de toekomst verpleegkundigen als doelgroep blijven benaderen.

bijwerkingen
centrumlareb

Goudsbloemvallei 7

5237 MH 's-Hertogenbosch

Tel. 073 646 97 00

Fax 073 642 61 36

info@lareb.nl

www.lareb.nl